

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของปัญหา

จากการศึกษาผลงานที่กล่าวถึงกำเนิดวรรณยุกต์ (tonogenesis) เมทิสซอฟ (Matisoff, 1973) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับกำเนิดและวิวัฒนาการของวรรณยุกต์ในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยยกปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หลายภาษามาประกอบการนำเสนอทฤษฎีของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาเวียดนาม และได้กล่าวเชื่อมโยงไปถึงงานของไฮดริคอร์ต (Haudricourt 1946, 1954, 1961) สรุปความได้ว่า ภาษาเวียดนาม ซึ่งเดิมเป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ แต่ต่อมาได้มีการกำเนิดและพัฒนาระบบเสียงวรรณยุกต์ขึ้นในภาษากลายเป็นภาษามีวรรณยุกต์โดยมีกระบวนการที่เกี่ยวข้องดังนี้ คือ

1. การหายไปของพยัญชนะท้ายที่เป็นเสียงกักและเสียงเสียดแทรกที่เส้นเสียง โดยผลที่เกิดขึ้นคือ พยางค์ที่มีพยัญชนะท้ายดั้งเดิมเป็นเสียงกักที่เส้นเสียง (glottal stop) จะพัฒนาเป็นเสียงวรรณยุกต์ขึ้น (rising tone) และพยางค์ที่มีพยัญชนะท้ายดั้งเดิมเป็นเสียงเสียดแทรกที่เส้นเสียง (glottal fricative) จะพัฒนาเป็นเสียงวรรณยุกต์ตก (falling tone)

2. การสูญเสียความก้อง (devoicing) ของพยัญชนะต้นที่เป็นเสียงกักโฆชะและการเปลี่ยนแปลงไปเป็นเสียงก้อง (voicing) ของพยัญชนะต้นเสียงนาสิกโฆชะและเสียงโซโนเรนท์ชนิดอโฆชะอื่นๆ เช่นเสียงข้างลิ้น โดยพยางค์ที่มีพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงอโฆชะจะพัฒนาไปเป็นเสียงวรรณยุกต์ที่มีระดับเสียงสูงกว่า และพยางค์ที่มีพยัญชนะต้นดั้งเดิมเป็นเสียงโฆชะจะพัฒนาไปเป็นเสียงวรรณยุกต์ที่มีระดับเสียงต่ำกว่า

กล่าวโดยสรุป สิ่งที่ เมทิสซอฟ (1973) ได้เสนอไว้ก็คือ ในกระบวนการของการเกิดกำเนิดวรรณยุกต์นั้น พยัญชนะต้นมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงของระดับเสียง (pitch height) ในขณะที่พยัญชนะท้ายจะมีอิทธิพลต่อรูปแบบการเลื่อนของระดับเสียง (pitch contour) แม้ว่ากระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการเกิดและการพัฒนาของวรรณยุกต์ที่ยกมากล่าวข้างต้นจะเป็นที่น่าเชื่อถือและยอมรับกันอย่างค่อนข้างแพร่หลายมานานแล้ว แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอดังกล่าวก็ยังเป็นเพียงสมมติฐาน (hypothesis) เท่านั้น ทั้งนี้เพราะยังไม่มีหลักฐานที่สามารถยืนยันได้อย่างชัดเจนเนื่องจากภาษาเวียดนามทุก ๆ ถิ่นส่วนมีสถานะเป็นภาษาที่มีวรรณยุกต์ทั้งสิ้น

เนื่องจากผู้วิจัยได้มีโอกาสทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาษากลุ่มเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มาพอสมควร ได้สังเกตเห็นว่ามีภาษาบางภาษาไม่ว่าจะเป็นภาษาที่ไม่มีลักษณะน้ำเสียง (non-register language) เช่นภาษามลายูถิ่นปัตตานี หรือภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียง (register language) เช่น ภาษาขมุ ภาษาโซ ภาษาซอง ระดับเสียง (ค่าความถี่มูลฐาน) ของสระ ได้แสดงแนวโน้มบางประการที่บ่งชี้ว่ามีความเป็นไปได้ที่จะเกิดระบบวรรณยุกต์ขึ้นในภาษาเหล่านี้ในอนาคต ดังนั้นจึงเป็นประเด็นที่ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจและต้องการที่จะทดสอบสมมติฐานเกี่ยวกับกำเนิดของวรรณยุกต์ ที่ท่านผู้รู้ทั้งหลาย เช่น Haudricourt, Matisoff, Maran ฯลฯ ได้เสนอไว้โดยอาศัยการศึกษาทางกลศาสตร์เป็นเครื่องมือ ทั้งนี้เนื่องจากเท่าที่ได้สำรวจมา การศึกษาด้านกลศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องกำเนิดวรรณยุกต์ในลักษณะของการศึกษาเพื่อประมวลภาพรวมของสมมติฐานเรื่องกำเนิดวรรณยุกต์ โดยการวัดค่าทางกลศาสตร์ (acoustic measurement) ในกลุ่มภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียง (register language) เปรียบเทียบกับกลุ่มภาษาที่ไม่มีลักษณะน้ำเสียง (non-register language) ในลักษณะที่เป็นกลุ่มใหญ่ (ในที่นี้จะศึกษาภาษาทั้งสองแบบรวมทั้งหมด 8 ภาษา) ยังไม่เคยมีการศึกษามาก่อน ทั้งนี้ก็ด้วยความเชื่อที่ว่า ลักษณะเสียงพูดอันเกิดจากการทำงานของเส้นเสียงแบบต่างๆ (phonation type) จะมีบทบาทสำคัญต่อเรื่องกำเนิดและพัฒนาการของวรรณยุกต์ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะหาคำตอบว่าความเชื่อหรือข้อสันนิษฐานดังกล่าว มีความเป็นไปได้หรือไม่เพียงใด โดยใช้กลุ่มภาษาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งเป็นบริเวณที่เชื่อว่ามีกำเนิดหรือกำเนิดวรรณยุกต์ (tonogenesis) ในภาษาซึ่งไม่เคยมีวรรณยุกต์มาก่อน รวมทั้งมีการพัฒนาของระบบวรรณยุกต์อันหลากหลายเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการศึกษา ทั้งนี้เพื่อขยายขอบเขตความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีกำเนิดวรรณยุกต์ ซึ่งเป็นปรากฏการณ์สำคัญทางภาษาศาสตร์ที่แผ่กระจายไปทั่วบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้กว้างขวางและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. วิเคราะห์รูปลักษณะของค่าความถี่มูลฐานเพื่อหารูปแบบของค่าความถี่มูลฐานในภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ไม่มีวรรณยุกต์ 2 กลุ่ม คือกลุ่มภาษาที่ไม่มีลักษณะน้ำเสียง กับกลุ่มภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียง
2. นำผลของการวิเคราะห์มาตีความเพื่อพิสูจน์ความเป็นไปได้ของทฤษฎีกำเนิดวรรณยุกต์ที่ได้มีผู้เสนอไว้

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

1. พยัญชนะต้นอโฆะทำให้ค่าความถี่มูลฐานของเสียงสระในพยางค์มีค่าสูงกว่าค่าความถี่มูลฐานของเสียงสระในพยางค์ซึ่งมีพยัญชนะต้นโฆะ ปรากฏการณ์นี้มีรูปแบบที่เป็นระบบในกลุ่มภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียงมากกว่าในกลุ่มภาษาที่ไม่มีลักษณะน้ำเสียง

2. ค่าความถี่มูลฐานของสระที่มาข้างหน้าเสียงกักที่เส้นเสียงจะเพิ่มขึ้นและค่าความถี่มูลฐานของสระที่มาหน้าเสียงเสียดแทรกที่เส้นเสียงจะลดลง ปรากฏการณ์นี้มีรูปแบบที่เป็นระบบในกลุ่มภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียงมากกว่าในกลุ่มภาษาที่ไม่มีลักษณะน้ำเสียง

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ภาษาเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลสำหรับงานวิจัยนี้ ได้แก่ ภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์ (non-tonal language) ใน ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติกและออสโตรนีเซียนต่อไปนี้

– กลุ่มภาษาที่ไม่มีลักษณะน้ำเสียง ได้แก่ ภาษาละเวือะ ภาษามลายูถิ่นปัตตานี ภาษาชาวเลอุรักลาโว้ย (URAK LAWOI') และภาษาชาวเลมอเกิน (MOKEN)

– กลุ่มภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียง ได้แก่ ภาษาขมุ ภาษาโซ ภาษาบรู และภาษามอญ

2. คำที่ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาทั้งหมดเป็นคำที่มีอยู่ในภาษานั้น ๆ (natural words)

3. พยัญชนะต้นในงานวิจัยนี้หมายถึงพยัญชนะต้นที่เป็นเสียงกัก และ หมายถึงพยัญชนะต้นเสียงโซโนเรนต์ด้วยในกรณีที่ภาษานั้นมีเสียงโซโนเรนต์ 2 ประเภท คือ โซโนเรนต์โฆะ และโซโนเรนต์อโฆะ ซึ่งก่อให้เกิดความแตกต่างด้านความหมาย

4. พยัญชนะท้ายในงานวิจัยนี้หมายถึงพยัญชนะท้ายที่เป็นเสียงกักที่เส้นเสียง (glottal stop) และพยัญชนะท้ายที่เป็นเสียงเสียดแทรกที่เส้นเสียง (glottal fricative) เท่านั้น

1.5 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

2. เก็บข้อมูลโดยการบันทึกเสียงจากเจ้าของภาษาในพื้นที่ที่มีการใช้ภาษานั้น ๆ

3. วิเคราะห์ค่าความถี่มูลฐานของเสียงสระในชุดคำที่ศึกษา

4. วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติเพื่อทดสอบนัยสำคัญทางสถิติของค่าความถี่มูลฐานของเสียงสระในบริบทต่าง ๆ

5. นำผลที่ได้มาตีความและนำมาทดสอบทฤษฎีกำเนิดวรรณยุกต์

1.6 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากงานวิจัยนี้

1. ทำให้ทราบถึงรูปลักษณะของพฤติกรรมค่าความถี่มูลฐานและอิทธิพลของพยัญชนะต้น และพยัญชนะท้ายที่มีต่อค่าความถี่มูลฐานของเสียงสระในภาษาไทยตะวันออกเฉียงใต้กลุ่มที่ไม่มีวรรณยุกต์
2. เป็นการเชื่อมโยงการศึกษาทางกลศาสตร์กับการศึกษาทางภาษาศาสตร์เชิงประวัติ

1.7 คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

กำเนิดวรรณยุกต์ (tonogenesis) หมายถึง การเกิดของวรรณยุกต์ในภาษาซึ่งครั้งหนึ่งในอดีตเคยเป็นภาษาที่ไม่มีวรรณยุกต์มาก่อน การเกิดขึ้นหรือมีขึ้นของวรรณยุกต์ในภาษาซึ่งมีหลักฐานสนับสนุนมากที่สุด คือการเกิดวรรณยุกต์ที่เป็นผลมาจากการสูญเสียความก้องของเสียง อีอบสตรูเอนท์หรือเสียงประเภทเสียงกักที่อยู่หน้าเสียงสระ นอกจากนี้ยังหมายรวมถึงการพัฒนาของวรรณยุกต์เพิ่มขึ้นหรือลดลงจากจำนวนที่มีอยู่เดิม เนื่องมาจากอิทธิพลหรือเงื่อนไขทางเสียงบางประการ

ค่าความถี่มูลฐาน (fundamental frequency หรือ f_0) หมายถึง อัตราการสั่นของเส้นเสียงต่อหนึ่งวินาที ถ้าเส้นเสียงสั่นด้วยอัตราที่สูงกว่า ระดับเสียง (pitch) ที่ได้ยินจะเป็นเสียงที่สูงกว่า ถ้าเส้นเสียงสั่นด้วยอัตราที่ต่ำกว่า ระดับเสียง (pitch) ที่ได้ยินก็จะเป็นเสียงที่ต่ำกว่า ความถี่มูลฐานมีหน่วยวัดเป็นรอบต่อวินาที (cycle per second) หรือมีหน่วยวัดเป็นเฮิรตซ์ (Hertz)

ค่าระยะเวลา (duration) หมายถึง ระยะเวลาที่ใช้ในการเปล่งเสียงมีหน่วยเป็น มิลลิวินาที (millisecond หรือ ms)

การสูญเสียความก้อง (devoicing) หมายถึงการสูญเสียสภาวะความเป็นพยัญชนะเสียงก้องของเสียงพยัญชนะต้นซึ่งในอดีตเคยเป็นเสียงก้องหรือเสียงโห่ระมาก่อน และกลายเป็นพยัญชนะเสียงไม่ก้องหรือลโห่ระในปัจจุบัน

เสียงออบสตรูเอินท์ (obstruent) หมายถึง กลุ่มเสียงพยัญชนะซึ่งเกิดจากการกักกันลม ในลักษณะที่ฐานกรณปิดสนิทหรือใกล้ชิดกันจนลมที่ผ่านฐานกรณเกิดการเสียดสี รวมทั้งเสียงซึ่งเกิดจากการกักกันลม 2 แบบดังกล่าวร่วมกัน ได้แก่ เสียงกัก เสียงเสียดแทรก และเสียงกักกึ่งเสียดแทรก เช่น [p, t, f, s, ts]

เสียงโซโนเรินท์ (sonorant) หมายถึง กลุ่มเสียงพยัญชนะซึ่งมีคุณลักษณะเฉพาะทางกลศาสตร์บางอย่างร่วมกัน คือ มีโครงสร้างของฟอร์แมนท์ (formant structure) ซึ่งมีขอบเขตชัดเจน (well-defined) ตลอดจนมีรูปแบบการสั่นของเส้นเสียงซึ่งเป็นแบบสม่ำเสมอ ได้แก่เสียงออดสระ เสียงนาสิก และเสียงข้างลิ้น เช่น [w, r, n, l]

phonation type หมายถึงลักษณะเสียงพูดแบบต่างๆ ซึ่งเป็นผลมาจาก รูปแบบการทำงานของเส้นเสียง (phonation) ที่แตกต่างกัน (Catford 1964, 1977) เช่นเส้นเสียงอาจจะถูกปรับขนาดให้สั้นหรือยาวกว่าความยาวปกติ หรืออาจจะถูกปรับให้หนา-บาง ดิ่ง-หย่อนในขนาดต่างๆ กัน และเส้นเสียงอาจจะทำงานในลักษณะที่มีการสั่นทั้งเส้นหรือสั้นเป็นบางส่วน และเส้นเสียงส่วนที่ไม่สั่นอาจจะปิดสนิท หรืออาจเปิดเล็กน้อยให้อากาศไหลผ่านได้ บางครั้งเส้นเสียงสองส่วนอาจสั่นพร้อมกันในรูปแบบที่ไม่เหมือนกัน และบางครั้งกล่องเสียงอาจจะถูกยกขึ้นหรือกดให้ต่ำลงก็ได้ (Abercrombie, 1967: 100)

เสียงก้องมีลม (breathy voice) หมายถึง เสียงซึ่งมีลักษณะวิธีออกเสียงผสมกันระหว่างเสียงก้องธรรมดา กับเสียงลมหายใจ กล่าวคือ ในขณะที่เปล่งเสียงนั้น เส้นเสียงส่วนหนึ่ง (ligamental vocal folds) สั่นปกติและเส้นเสียงอีกส่วนหนึ่ง (cartilagenous vocal folds) เปิดเล็กน้อย ทำให้กระแสลมสามารถแทรกผ่านช่องระหว่างเส้นเสียงได้ หรืออาจจะเกิดจากการที่เส้นเสียงเข้ามาใกล้กันมาก เมื่อลมจากปอดผ่านขึ้นมากกระทบเส้นเสียงทำให้เส้นเสียงสั่น ในขณะที่เดียวกันมีกลุ่มลมแทรกผ่านช่องระหว่างเส้นเสียงออกมาด้วย สัญลักษณ์ที่ใช้กำกับเสียงประเภทนี้คือ [..] เช่น [a..]

เสียงก้องเครียด¹ (creaky voice) หมายถึงเสียงซึ่งมีลักษณะวิธ้ออกเสียงผสมกันระหว่างเสียงก้องธรรมดา กับเสียงเครียด กล่าวคือในขณะที่เปล่งเสียงนั้นเส้นเสียงส่วนหนึ่ง (ligamental vocal folds) สั่นอย่างช้าๆ และเส้นเสียงอีกส่วนหนึ่ง (cartilagenous vocal folds) เกร็งเข้ามาชิดกัน สัญลักษณ์ที่ใช้กำกับเสียงประเภทนี้คือ [~] เช่น [a]

ลักษณะน้ำเสียง (register หรือ register complex) หมายถึงกลุ่มของลักษณะทางเสียงซึ่งปรากฏในคำพูด ลักษณะทางเสียงเหล่านั้นได้แก่:

- ลักษณะเสียงพูดอันเกิดจากการทำงานของเส้นเสียง (phonation type) ชนิดต่างๆ เช่น เสียงโฆษะ เสียงอโฆษะ เสียงก้องมีลม เสียงก้องเครียด เป็นต้น
- ระดับสูงต่ำ (pitch) ของเสียง
- คุณลักษณะของเสียงสระ (vowel quality) เช่น สระสูง-ต่ำ, สระสั้น-ยาว
- ลักษณะอนิต-ลิต (aspirated-unaspirated) ของเสียงพยัญชนะต้น
- ความตึง (tension) ของเส้นเสียง
- การทำงานแบบต่างๆ ของกล่องเสียง (laryngeal activity) เช่น การเลื่อนขึ้น การเลื่อนลง ของกล่องเสียง เป็นต้น

ภาษามีลักษณะน้ำเสียง (register language) หมายถึงภาษาที่มีการใช้ลักษณะน้ำเสียง (register หรือ voice quality) เป็นลักษณะที่มีนัยสำคัญในระบบเสียงของภาษา เช่นในภาษามอญมีการใช้ลักษณะน้ำเสียงก้องมีลม (breathy voice) กับลักษณะน้ำเสียงก้องธรรมดา (modal voice) เพื่อแยกความหมาย บางครั้งอาจพบว่ามีการใช้คำว่า phonation-type language เพื่อหมายถึงภาษามีลักษณะน้ำเสียงเช่นกัน ตัวอย่างภาษาที่มีลักษณะน้ำเสียงอื่น ๆ ได้แก่ ภาษาชอง ภาษาบรู ภาษาซมู (บางถิ่น) ภาษาจาม (ตะวันตก) ภาษาซัมเร ภาษากูย เป็นต้น เชื่อกันว่า ภาษามีลักษณะน้ำเสียงนี้เป็นภาษาที่มีสถานะอยู่ระหว่างภาษาไม่มีวรรณยุกต์กับภาษามีวรรณยุกต์ กล่าวคือ ในช่วงการเปลี่ยนแปลงจากภาษาไม่มีวรรณยุกต์กลายเป็นภาษามีวรรณยุกต์

¹ พจนานุกรมศัพท์ภาษาศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2537) เรียกเสียงชนิดนี้ว่าเสียงพูดต่ำลึก ซึ่งผู้วิจัยพบว่าชื่อนี้ไม่สามารถใช้เรียกแทนเสียง creaky voice ได้ในทุกกรณี เนื่องจากชื่อดังกล่าวอาจก่อให้เกิดความสับสนได้ ทั้งนี้เพราะผู้วิจัยพบว่าในบางกรณีลักษณะเสียงแบบนี้ไม่ได้ก่อให้เกิดระดับเสียงต่ำเสมอไป จึงปรึกษากับอาจารย์ที่ปรึกษาและเห็นควรใช้ชื่อ เสียงก้องเครียด

จะต้องผ่านเข้าสู่ช่วงของการเปลี่ยนมาเป็นภาษามีลักษณะน้ำเสียงเสียก่อน (ธีระพันธ์, 2539;² Thomas, 1976; Thurgood, 1996)

ภาษามีวรรณยุกต์ (tone language) หมายถึงภาษาที่มีการใช้ระดับเสียง (pitch) เป็นลักษณะที่มีนัยสำคัญในระบบเสียงของภาษา เช่น ในภาษาไทยมีการใช้เสียงวรรณยุกต์ สูง, กลาง, ต่ำ, สูงตก, ต่ำขึ้น เพื่อแยกความหมายของคำ ตัวอย่าง ภาษามีวรรณยุกต์อื่นๆ ได้แก่ ภาษาเวียดนาม ภาษาพม่า ภาษาลาว ภาษาจีน ภาษาม้ง เป็นต้น